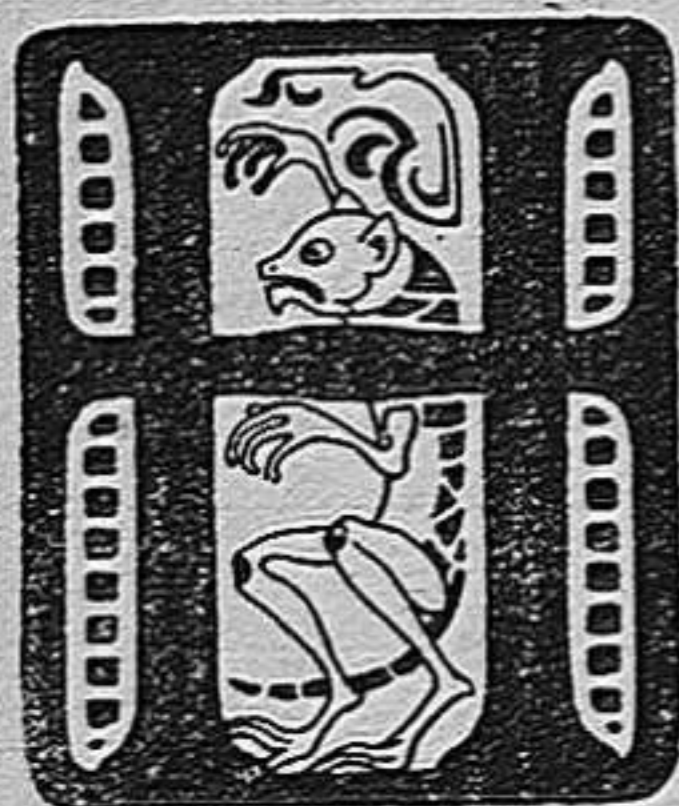

Sumari: — Hores inquietes de l' Avui, Eugeni d' Ors. — El viatge de George Sand a Mallorca, Gabriel Alomar. — Wagner a Gerona, Prudenci Bertrana. — Baltasar Gracià, (acabament), Frederic Rahola. — D' un crepuscle, (poesia) Ramon Vinyas. — Sardanejant, (poesia), A. Robrenyo y Güell. — Lectures, P. B. y J. M. Basols Iglesias. — Revistes. — Garba.

Hores inquietes de l' Avui

ORES inquietes de l' Avui: qui serà, doncs, el vostre cronista?

Cal que sigui un inquiet, pera dansar junt am vosaltres.

Però també cal que sigui un serè, que no perdi l' esma al dansar.

Cal que sigui un lleuger, pera seguir-vos en els vostres toms velocíssims.

Però també cal que sigui un grave, que marqui y fixi cumplidament tots els seus punts.

Cal que sigui un curiós, pera que a totes us conegui.

Però cal, també, que sigui un sintetisador, pera veure com us dèu les mans.

Cal que sigui un fervent, que 's sublimi a la vostra calor.

Però també cal que sigui un ponderador, pera imparcialment judicar-vos.

Cal que sigui un creient, perquè no més a la fè es donada visió.

Però també cal que sigui un escèptic, de por a les visions del demà.

Cal que sigui un expansiu, pera escampar plors y rialles.

Però també cal que sigui un recullit, pera l' austera economia de rialles y plors.

Cal que sigui un piadós, viva carn sota 'l dolor dels homes.

Però també cal que sigui un crudel, devant tot dolor d' homes, que no sigui el dolor dels homes.

Cal que sigui un pròdic, al vessar els seus diners d' emoció.

Però també cal que sigui un econòmic, pera no veure-s reduït a negar-ne cap dia.

Cal que sigui un Esclau, que obeeixi.

Però també cal que tingui una mica d' Emperador, que, arbitrariament, ordeni y mani.

EUGENI D' ORS.

(Dcl Glosari-1906.)

El viatge de George Sand a Mallorca

IV

No es possible parlar de la visita de George Sand a Mallorca sense tractar del producte literari d'aquest viatge, la novela *Spiridion*, escrita casi per enter en la Cartoixa de Valldemossa ⁽¹⁾, y qui transparenta millor que tots els raonaments l'aspecte de l'ànima de la novelista.

La Cartoixa de Valldemossa no té cap encant arquitectònic. Sols am l'ajuda de la fantasia y de l'evocació històrica pogué George Sand comunicar qualche poesia a l'antic convent, qui no en té d'altre que la nuesa del seu gran corredor, profanat p'els hostes mundans qui habiten avui les antigues cel·les; fins y tot la profunda poesia de les coses abandonades ha desaparegut d'allà.

L'influencia de Lamennais batega en tot aquest romanticisme monàstic de *Spiridion* y de moltes pàgines descriptives d'*Un hiver à Majorque*. El romanticisme, no s'oblidi, tingué

⁽¹⁾ La *Notice* qui precedeix aquesta novela diu: « *Spiridion* ha estat escrit en gran part y acabat en la Cartoixa de Valldemossa, als gemecs de la tramontana dins els claustres en ruines. Certament aquest lloc romàntic hauria inspirat millor un poeta més gran. Per fortuna, el pler d'escriure no's mesura p'el mèrit de l'obra, sino per l'emoció de l'artista; sense quelques preocupacions sovint doloroses, ja hauria estat beç satisfeta d'aquesta cel·la de monjo a un siti sublim, ont l'atzar, o més tost la casualitat resultant de l'ausència de tot altre asil, m'havia conduida y posada precisament en el medi qui convenia a l'assumpte d'aquest llibre començat a Nohant. »

Aquesta *Notícia* porta la data de Nohant, 25 d'agost de 1855, y el llibre està dedicat a Pere Leroux, « amic y germà p'els anys, pare y mestre per la virtut y la ciencia, »

dues fases: l'una subjectiva y filosòfica; l'altra històrica, evocació de l'Etat Mitja y despertarment de les tradicions barbres qui dormien en els torreons ruinosos dels castells provincials abandonats, en les selves y llacs ont s'havien acullit definitivament les bruixes, entre les pàgines policromades dels còdices desconeguts y, sobre tot, en les terrades y els campanars de les esglésies gòtiques, ont Victor Hugo acudí a beure la nova inspiració ⁽¹⁾.

George Sand, dominada, com Lamartine, per l'influencia italiana, no va sentir la poesia de l'art ojival, malgrat tot l'espiritualisme de la religió romàntica, molt més conforme am la contemplació ascètica dels temps mig-ivals qu'amb el fred dogmatisme de la Renaixença. La Llonja no li suggereix més que quelques frases vagues de pur elogi y el record no molt congruent de la Cadoro de Venecia. La Catedral

⁽²⁾ En bloc, semblaria que la fase filosòfica del romanticisme es més aviat germànica, y la fase històrica més aviat llatina. El neo-romanticisme o ultra-romanticisme del nostre temps tornà a esser predominantment líric y trascendental. — En l'estre de Victor Hugo s'encarnen bé els dos romanticismes. Serveixin, com exemple de cada un en la novela, *Les Misérables* y *Notre-Dame de Paris* respectivament. En l'obra de Delacroix, aquestes dues fases estan representades, la primera (revolucionaria) en *La Liberté guidant le peuple* (1831) y la segona (històrica) en *L'entrée des croisés à Constantinople* (1840). — En quant a *Spiridion*, en mig del seu proselitisme revolucionari, té molt de l'esperit mig-ival herètic y místic, desficiós.

Seria difícil establir am fixesa la prioritat cronològica d'un d'aquets dos romanticismes sobre l'altre. Si veiem a Alemanya la font del romanticisme, resultarà natural el consorci originari entre les dues corrents, la filosòfica, directament nascuda de l'individualisme germànic, y la mig-ival qui al cap y a la fi havia persistit en els països germànics prevalguent sobre el neo-paganisme llatí. Per lo demés, Walter Scott, romàntic primitiu, es exclusivament mig-ival. Chateaubriand, primitiu també, abarca les dues maneres; y per altre part, Victor Hugo, qui donà la norma darrera al gran cicle romàntic, agermana el seu famós goticisme (aspecte tradicional) am la més aguda nota de l'aspecte revolucionari, convertint la primera modalitat filosòfica de l'escola, aquell pessimisme fatalista, elegiac, qui va de René fins a Rolla y del *Werther* o el *Manfred* fins a Vigny (pessimisme del qual Leopardi es un eco italià) en optimisme llibertador y triomfal enamorat d'una nova vida lluminosa, aportada p'el vent de la Revolució.

l' impressiona feblement, y de l' immensitat buida de les tres naus apenes recorda més que 'l lletjíssim sarcòfag d' en Jaume II y el cap de moro de l' orgue, testa que, dit sia de pas, no sé qu' haja mai existit a la Sèu de Palma.

George Sand va sentir, doncs, el romanticisme, millor com una aura de llibertat qui passava sobre les nacions, que com el renovellament històric d' un ideal mort. Tal volta sia *Spiridion* l' única novela séua ont glatia qualque cosa de l' esperit tradicional reviu, entre farragoses declamacions y ditirambs a la redempció per la ciencia y per la veritat. En la concepció d' aquesta novela influí molt l' ultraespiritualisme aleshores flamant, la musa espírita qui enviava a Victor Hugo el buf de la séua inspiració esotèrica, comunicava a Gautier la visió de *Spirite* y d' *Avatar* y dictava al propi Balzac les creacions de *Louis Lambert* y de *Séraphita*. L' afició a lo fantàstic, excitada per Anna Radcliffe y les balades de Walter Scott a Anglaterra, per Bürger y Hoffmann a Alemanya, a Amèrica per Edgard Poe, exercia damunt George Sand una atracció poderosíssima; la nit, els cementiris, el clar de lluna, la fascinaven am llur prestigi misteriós y sinistre; treballava de nit, com Balzac, y a través moltes pàgines de *Spiridion* podèu reconstruir mentalment les séues febroses vetllades de la Cartoixa, quan se sentia rodejada per les tombes dels monjos, devora el claustre ont la superstició, qui es una forma de poesia, veia errar les ombres dels cartoixos morts, duent en les conques buides la visió de la veritat incògnita y ultra terrenal. Tal volta romanía en els recons de les celles profanades un eco de coloquis divins o un rastre de clarors celestials; les ciencias mortes y menyspreades, qui foren pot-ser ciencias mares y místics vesllums de la veritat única, revivien en els laboratoris monacals; la darrera emanació de les retortes alquimistes, el darrer traç de les figures y dels símbols astrològics,

restaven tal volta en els cruïes de les parets o sobre els murs a mig derruir; en el claustre la lluna feia sorgir aparicions dubtoses y terrorífiques, y del chor desert semblava arribar, per moments, la ressonança extingida dels càntics nocturns.

L' humanitarisme havia ressucitat varies de les creencies orientals, més egipcies que índiques, aportades p' els pitagòrics y els neo-platònics, com la transmigració y la triada; y George Sand se trobava somesa plenament a la suggestió de Pierre Leroux, l' inventor, en 1832, de la paraule *socialisme*. (1)

La poesia de les coses qui foren constituia una de les materies habituals de tota inspiració romàntica. Vetaquí una altra demostració de que la poesia no coneix fronteres y dormita en el fons de tots el objectes, ja sia presentant-se am la formosura sensual de les linees harmòniques y de la forma perfeta, ja enmantellant-se am la bellesa de la suggestió y produint al contemplador el sentiment inefable de quelcom qui desapareix, d' una vida qui acaba, d' una força qui s' agota y 's mor. Dues poesies, oposades en apariencia y germanes en el fons, comparteixen les amors de l' artista: la poesia de les ciutats esplendents ont els carrers son vies de triomf y els edificis palaus orgullosos, immensos, y la poesia de llogarets humils ont les cases broten de terra a l' atzar, com una vegeta-

(1) Leroux va fer sentir també la séua influencia sobre Heine (vegis *Lutetia*). — Lamartine (*La Chûte d' un ange*) participa d' aqueixa nova creencia en una metempsicosi espiritual.

Menéndez y Pelayo, además de l' influencia de Leroux nota la de Reynaud y Cabet en aquesta època de l' evolució literaria de George Sand (*Historia de las ideas estéticas en España*, tom corresponent a l' estudi d' *El Romanticismo en Francia*, pàgina 468) nota a *Spiridion*, com a *Lélia* (qu' anomena el *Réné* femení) el filtre màgic de Sènancour, qui també, diu, obrà damunt la primera joventut de Sainte-Beuve (pàg. 222).

En quant a les narracions fantàstiques, de que jo parlava més amunt, diu (pàg. 226) que Carles Nodier importà a França la novela fantàstica alemanya de Lamotte Fouqué, de Chamisso, de Hoffmann, de Novalis, de Tieck.

ció, y apenes s'atreveixen a elevar-se; la poesia gloriosa de les orgies imperials y la poesia obscura dels vençuts; la poesia dels grans temples pagànics y la poesia de les catacombes; la poesia de la creació, de la vida, y la poesia de la destrucció y de la mort. Aquesta era la qui millor s'harmonisava amb el concepte romàntic de la bellesa, es dir, de quelcom inassequible en el mon, de quelcom que sols pot trobar-se en el més-enllà incògnit de l'existència y de que'ns parlen, millor que totes les apariències enlluernadores de la realitat, « el cant misteriós de les coses », els monuments qui's desfàn en ruïnes, les esglésies caigudes, qui deixen penetrar p'els finestrals les vegetacions selvatges.

D'aqueixes pàgines de *Spiridion* emana també la religiositat peculiar del romanticisme, la religió qui havia substituït al catolicisme perdut; una religió d'amor no satisfet, de creencia vaga, casi la mera negació, sens dogma y, per tant, sense veritable fè. Essent el romanticisme francès un triomf de l'element nacional franc, individualista, sobre els elements nacionals galès y llatí, l'influència germànica aportà la seua concepció religiosa personal, lliure, dont la primera manifestació a França havia estat la plèiade contemplativa de Port-Royal, en la que hi hagué una especie de pre-romanticisme com hi hagué en la Reforma una especie de pre-Revolució.

Un teisme buid, desolat, incolor, pugnava per fer-se llum en les consciències. Se sentia una poderosa atracció vers aqueix Déu qui unes voltes era el punt cap aont tendia l'home a través l'humanitat y altres se confonia am l'humanitat meteixa. Sense creure en l'eficàcia de l'oració, se sentia una mena de *dilettantisme* de la pregaria, tal volta per esser bella, tal volta com a solitari consol, purament subjectiu, basat en una ilusió concient. La Julia de *Raphaël* es una admirable encarnació d'aqueix estat d'ànima. Tota la poesia francesa de l'

època era l'expressió literaria, es dir, sentimental, d'aqueixa filosofia. La lírica s'explaiava en adoracions a la divinitat incompresa y la novela flotava contínuament sobre una línia mitjana entre lo real y lo ideal, qui pareixia formada per les percepcions d'un sentit nou. Però no era arribada encara a l'art la percepció total de lo infinit o, millor, de lo absolut, ont s'eren remontats, per un suprem esforç de l'intuïció, Spinoso, Malebranche y els idealistes alemanys, y ont havia d'elevar-se també el naixent positivisme per un suprem esforç de l'inducció.

Si, per una part, el personalisme religiós germànic dominava en les creències y s'avenia, millor que'l catolicisme, amb el progrés social y científic y am la multiplicació de les interpretacions filosòfiques nascudes del racionalisme, per altra banda el culte y l'art catòlics feien sentir el prestigi secular de llurs esplendors. Això complicava l'etern dubte, el famós dubte qui caracterisa tota la poesia romàntica; *Spiridion* es un dels innombrables casos, d'aqueixa malaltia, una lenta evolució intel·lectual camí de la raó, la lliberació d'una ànima personal en mig de la baixesa y l'ignorància de les col·lectivitats; una sed d'immortalitat qui s'esforça en trobar la prova decisiva de que l'esperit no s'apaga, de que romàn, com persisteix la forma en la memoria imaginativa y en la tela o el marbre de l'artista; una continua recerca de la síntesi, millor que l'anàlisi, entre les tortures del mal del segle, aqueix mal del segle les llamentacions del qual recorden a un passatge de *Spiridion*, un conegudíssim vers de Musset: — « Jo era massa vell pera viure en el present y massa jove pera viure en el passat », diu el pare Aleix a son deixeble. — Comparis, notem ho tot passant, amb el dos versos de Sully-Prudhomme sobre Musset, qui va néixer

ni trop tôt pour savoir, ni pour chanter trop tard,

ý va viuré

à moitié dans ce monde et dans l'autre à moitié.

Es curios, per lo demés, fer constar que la religió humanitarista y el socialisme van units, en aquella època inicial, així en Leroux y Comte, com en Fourier y Saint-Simon. Renan (*Saint-Paul*, pàgs. 288-289) compara els proto-cristians amb els sectaris del sansimonisme; y jo he pogut comprovar encara, am molts exemples, la coexistència de l'espiritisme y el socialisme en la mentalitat d'individus de mal fomentada il·lustració.

GABRIEL ALOMAR.

Wagner a Girona

WAGNER y la crescuda dels rius; heus-aquí lo que fou per alguns dies objecte de totes les converses. L'esperit reformador del mestre alemany no'ns espantava pas a nosaltres, car fou també un

enemic acèrrim dels francesos y ja es sabut que aquí els tals veïns hi malmenaren moltes coses: erem amb ell, per lo tant, companys d'agravi.

Wagner podia fer la seva entrada quan li vingués de grat mitjansant unes certes cent y pico de pessetes cobrades a la bestreta pel representant de la Societat d'Autors.

Oh la bella encaixada del colós de Bayreuth am l'eximi Naas de Monjuic y amb aquell Alvarez de bronzo de la plassa de l'Independencia!

Wagner venia am son *Lohengrin* y en els cafès se discutia y es regatejava 'l nombre de representacions que calia pera treure 'l suc d'aquella bella música.

Y molts se preparaven *a no entendre-la*. Les llegendes de tota mena tenen en nostres païsans una gran forsa axiomàtica.

Si haguessin sabut qu'un crític, famós wagnerista, havia insinuat qu'aquella òpera era ja fins assequible a les planxadores!

Sigui com vulgui, per si acàs, la nit de la estrena quasi cap marit dels que tenien que comprar *butaques* hi portà a sa esposa. Els que l'hi dugueren l'avisaren. Y entraren amb un posat de trista humilitat. Allò era uns funerals.

En Pèrez Cabrero oficiava de butxi y vestia *smockin*. Tot ell respirava una gran frescura. Feia molts anys que jo ja l'havia admirat, en el Tívoli de Barcelona, dirigint *La Africana* am la partitura tencada.

De còm tractaren a Wagner ell y la seva tropa, jo no dec parlar-ne. Cantants y músics eren passavolants, gent més o menys ben pagada que, com els firetaires, s'era aplegada a la crida d'un empresari negociant. Pera ells es aquell mot abominable del qual se fa tan consum en les critiques gazetillesques. Foren *discrets*, si voleu.

Més lo interessant es narrar am fidelitat lo que ocorregué en aquella nit memorable.

Nostre *Principal* té sa fesomia propia, sa tradició, fins diré sa psicologia, y el rebre al gran músic es un fet tan solemniat, que no pot deixar d'historiar-se. Wagner no oblidarà pas tan fàcilment la data aquella, y lo que Wagner no oblida 'l cronista no deu tampoc passar-ho en silenci.

Oiu: El prelude fou un confós rumor de vestits encatronats y arrugadissos que cerquen son jaient en cadires d'escasses dimensions, de xiuxieigs complimentosos de dames que refusen els llocs de preferència en les localitats, en

tant que 'ls caballers solícits tanquen de cop la porta dels *palcos* per on se filtra un ventitjol subtil que porta costipats y males olors. Set mí-sers violins gemeguen pianet en llunyadansa, destorbant el rítmic petjar de l' *acomodador*, qu' es home que té a gran puerilitat el caminar de puntetes y gasta molta garola am tres o quatre *indomiciliats* que romanen drets en el límit democràtic de la *platea*.

Atès al respecte degut a l' insigne hoste, aquella nit s' apaibagaren certes discussions-polítiques que ressonen sovint en el vestibul y certes engrinyes de les serventes del conserge — que viu allí — les quals surten a les amplaries semicirculars dels passadissos a l lensar llurs espinguets insultants.

Al aixecar-se 'l teló imperà 'l silenci. Sempre ha estat, es y serà un gran moment aquell en que grinyolen les currioles mal untades y s' ovira el gran misteri que tenca la cortina.

El rei, era un rei sapat, ferm, alt, més alt y més sapat que la vella *alzina de la justícia* — com estèm de coses justicières a casa nostra! — aquella única alzina que tenim nosaltres, rodona com un ventall, dreta com un ciri, polsosa com un toldo dels cotxes de Banyoles; la mateixa que ja de temps inmemorial hi vegerem lligar a l' hèroe de *Los Amantes de Teruel*; la mateixa sota l' ombra de la qual hi mor Selica, — a Girona, Selica sempre ha mort del baf dels aglans — y la mateixa on nostres fills hi veuràn passar altres *trageries*.

En quant al noble sèquit, els ben peixats caballers saxons y turingians, eren els assalariats coristes de sempre, am llurs cares de dejuni, am llurs esguarts somorts, que res admiren, car han presenciat totes les maravelles de tots els escenaris y estàn tan fets a dur les cotes de malle oxidades y les espases amb osques; a fer de noble de per riure, que ja no podrien anc que volguessin pendre-s' ho am dignitat y honestesa. Un pietós silenci sigui llur millor elogi.

El cigne arribà amb un aire sornut de foraster, el cap un xic tort, l' ull maliciós y desconfiat. Y no va *encallar-se* com pronosticaven els pessimistes sabedors de les costums de totes les besties que peonen per la nostre escena. Lohengrin devallà de la barqueta. Era un petit Lohengrin, bufó, afeminat, el Benjami del Graal, les comes embolicades am paper de xacolata. L' Escalda era una mar rissada com un nin en diada de Corpus, y del mar se devallava a la terra per tres escalonets, y en Rayer, sobre d' ells, per un miracle pogué resistir la temptació y exalà 'l *mercè* en lloc de *Costas las de levante...* com reclamava aquell *embarcadero* de sarsuela.

El públic, en aquets moments, era prè d' un gran encantament. En Pèrez Cabrero de perfil — fixe'u-se bé en l' alta transcendència d' aital actitud — descrivía corves inconmensurables, sobre 'ls caps dels primers violins, solícit y fatxendós.

Y tot anà seguint com era necessari que seguís. El Rei colpejà l' escut tres vegades, aixecant una grandiosa polsaguera, y les dames iniciaren un estornut.

Telramund caigué a l' embranzida màgica del caballer del cigne. Tots cridaren, y fini 'l primer acte entre aplaudiments, car Elsa estava alegre y mirava bellament am sos ulls negres encerclats de pestanyes immenses, de fum d' estampa.

La decoració del segón acte era una maravel·la d' afegits. Tota la pedrusculla bruna y llòbrega, tots els murallons sinistres, tots els *apliques* de torres y portalades existents en les anfractuoses profunditats del nostre rebost escenogràfic, eren allí empeltades. Oh, quin interior de Burg més galdós! Ni un llum, ni un indici qu' indiqués qu' allí hi vivia gent decenta!

Palas... Kemenate... ja 't daràn! Bon goig una mica d' iglesia gòtica y un xic de torreta de pesebre.

Elsa aparegué en un *petit balconet* — gale-
ria? — d' un frontis de casa pobre — Kemenate?
— on zitzaguejant hi rumbejaven uns quants es-
taquiots, relleix d' algùn escalament de *género*
chico. Y la pobre, encongida, perquè les dimen-
sions de l' *overtura* no permetien altre cosa,
entrenyant-se la cabellera aurífica en l' esqui-
fit llindar, tremolant de por de caure, perquè
allò brandava, el sí opulent sobre la baraneta,
coberta amb un domàs raquític de casa de dis-
peses, semblava una *secuestrada* espiant el pas
d' un policia.

Sort que sa veu era dolça y Wagner n' ha-
gué consol.

Aprés... après no passà cap cosa digna d'
esmentar-se, llevat que 'ls trompeters — mù-
sics de regiment — am l' esguart esparverat tant
prompte fit en les solfes com en la batuta del
mestre, portaven els tirants de les botines ru-
blegats pulcrament endintre, cosa mai vista,
costum mai seguida per la vulgar comparseria
de casa nostre.

Wagner, resignat, filosofà.

En el saló de descans, durant l' *intermedi*,
hi hagué luxosa concurrència.

Tot era idealitat; els indígenes miraven ten-
drament a les forasteres y les forasteres als in-
digenes y rodaven, rodaven a l' entorn d' una
monumental estufa apagada. Les converses
versaren sobre una pellicula cinematogràfica de
gran actualitat.

Wagner, en un recó, seguía filosofant.

Comensà 'l tercer acte. Aparegué una cam-
bra de fonda de tercera, empaperada de blau
fort, sense llit nupcial — omissió premeditada,
car a Girona son fortament susceptibles. — Al
restar sols els dos esposos, Lohengrin amorosa-
ment y *legalment* conversant amb Elsa, hi ha-
gué un apagat murmull d' enveja. Un *empleat*
de sis mil rals llensà un sospir una mica incivil;
algunes damiseles pudoroses s' alarmaren de
certa disposició d' uns tamburets gòtics, igno-

rant la discòrdia que sobre d' ells esdevindria.

En això, l' auba, que en l' acte anterior s'
era enredada en el trasmuntador elèctric y no
havia despuntat, ara ho feia am gran pressa. So-
tragades de claror iluminaren el moment tràgic
— veureu si ho fou de tràgic.

Lohengrin imperiós esclama:

— *Sigui 'l mort devant del Rei conduit*, y
en quant han tret a Telramund cerca 'l cordò
de la campana pera avisar a les serventes d'
Elsa y sols troba un efímer timbre de sis rals,
un rebec de quinquillaire, un mal etzigori ofici-
nesc que qualsevol Delegat d' Hisenda refu-
saria...

Y perdoneu que no comenti l' estridència
d' aquella eina infamant.

Wagner, que senyalaba amb un *mí* 'l só de
la campana, posà la cara fosca.

La mateixa decoració del primer acte era
la del quart; sols en el fons oblicuamant s' hi
ovirava un cordill tirant que feia preveure al-
gùn disegni providencial. Un llamp com en *La*
Huérfana de Bruselas?

El cordill se convertí en endevinalla. El pù-
blic adoptà solucions diverses qu' arribaren a
formar un rumor insistent.

Quan entraren a Frederic tapat am sa capa
negre de traïdor, èrtic sobre 'l baiart, tot seguit
totòm s' adonà que 's tractava d' una d' aquei-
xes enganyifes d' entre bastidors que fan la de-
licia de la gent de bé. Frederic tenia la barba
grisa y al camàlic que 'l substituía se li veia un
tros de galta negra, afeitada de dies, amb una
creixensa de pèl espaventable. El tragueren
desconsideradament sense revirar-lo pera no
desfer l' admirable formació del *coro*, talment
com si fos un llarc tauló dintre un passadís luxós.

Amb aquestes y altres arribà l' hora de la
trista partensa.

— *Mon cigne aimat...* y el cigne mirava més
desconfiadament qu' avans, car el moment de
l' enfonsada era de perill pera son amor propi

de bestia mecànica pundoñososa, y les dos bètes vermelles que li penjaven del bec tenien un tremolor d' incertesa.

Y tot anà bé: va sortir el germà d' Elsa — una pobre noia de poca saó qu' anava baldera dintre son traje de patje (!!) y més baldera encare dintre sos colans de color d' escarlata arnada, — y devallà la coloma, la blanca coloma. Aquesta si qu' era de casa! Se li coneixia am l' aire de recansa, am les mandroses intermitències de son descens, amb aquell mancar a les lleis de gravetat, parant-se a mig camí, arrossegant un altre cordill fluix, llastimosa, desplumada, cap-pervall, am cert aspecte de descomposició com pessa de cassa penjada en el ganxo d' una gallinaire.

Lohengrin esperava am gran catxassa, però a la fi, impacient, s' en anà sol y la coloma, malgrat les estrabades del cordill, restà allí, agitant-se en un suau moviment semicircular d' estel, tossuda y dissecada, com a trofeu d' una gesta heròica d' algùn novell Nemrod, com a símbol de l' art del fusellament.

Comentaris? Sí, no mancava altra cosa. En general regnava cert estupor entre 'ls que eixien del teatre. S' era realitat el prodigi; Wagner havia sigut entre nosaltres — Ells deien *Váñer*.

Alguns idealistes, afamats de música, trobaven que, com a reminiscencia, aquell *Lohengrin* podia passar. Sempre valia més allò qu' una audició en un gramofón de la Companyia Francesa que, com son els millors, son els més insoportables.

Els pares de familia aburgesats creien poc humá l' argument y poc interessant el desenllás. Clar; ells, acostumats a la prosa de totes les comoditats, al cansament de totes les ventres domèstiques y a l' amor obligatori d' una muller vulgar que pateix de parellons y usa garibaldina, preferien la *Bohem*.

¡ Oh Mimí! tu que vius sola y am tanta facilitat perts la clau de ta cambra!

Oh *Rodolfo felis!* Qui com tu pogués pàrtir-se una arengada amb una modista tísica; sopar en el cafè Momus y no pagar-lo y fer molta gatzara en plè París per una temporada!

PRUDENCI BERTRANA.

Baltasar Gracián.

(Acabament)

N se manifesta Gracián verament original, es quan am tanta claretat fa ressortir el gran predomini de les qualitats personals pera governar als pobles.

« *Es la capacidad el fundamento de la política y es la capacidad signo de la prudencia, sin la cual ni el ejemplo ni el ejercicio ni los años sacan jamás maestros. Con ella los mancebos son ancianos y sin ella los ancianos son mancebos.* »

La superioritat de la monarquia 's troba quan sa grandesa correspon am la del monarca. Quan aquest enllás no existeix, a manca de recíproca igualtat, val mes que pequi per excedir el Rei a la Monarquia, que no pas lo contrari.

A tal extrèm porta Gracián son anhel d' homes superiors pera regir als pobles—idea que 's trasparenta en tots els seus llibres, que tendeixen sempre a l' hèroe, al sobre-home, com ara 's diu—que en mig de la monarquia de dret diví llença am valentia la següent exclamació: « *Ociosamente ocupa el campo la estéril lozana higuera y el trono real un príncipe inútil. No sirve sino de estorbo á otro que coronará*

el Reyno con las fecundas ramas de sus brazos. »

En altre lloc, ens frapa per sa audacia, quan diu, referint-se als Prínceps: *« tan vulgares hay algunos y tan ignorantes como sus lacayos y advierte que, aunque sea un príncipe, en no sabiendo las cosas y quererse meter á hablar dellas, á dar su voto en lo que no sabe ni entiende, al punto se declara hombre vulgar y plebeyo. »*

La confiança en la forsa individual y en l' esfors isolat d' un home de valúia, se descobreix sovint en els conceptes de ses obres. El sabi, assegura, amb ell sol ne té prou; ell es totes ses coses y portant-se an ell, ho porta tot. No hi ha millor felicitat, afirma, que 'l poder dependre d' un mateix.

Aquet sentit pregonament individualista, que resplandeix també en l' importància que dona a les qualitats personals dels Reis, va lligat amb aquell íntim sentiment aristocràtic que en les agrupacions humanes fuig de l' empenya de la multitud pera acostar-se als pocs y millors. Es quelcòm de la preferència per els escullits d' alguns filòsops moderns, que bracejen contra l' onada democràtica dels nostres temps y que, per comptes de la sobirania de la massa, volen el govern dels entesos y l' imperi dels superiors.

« Mala senyal quan més coses agraden a tots, diu Gracián, perquè lo molt bó es de pocs y lo que plau a la gent vulgar té que desagradar als pocs que son els que saben. »

« Donau-li la discreta y entretinguda conversa, qu' es el pler més delectable de l' entreteniment, però am tres o quatre amics entesos y no més, perquè en passant d' aquí se torna baralla y confusió. »

Referint-se al ditxo de que la veu del poble es la veu de Déu, afegeix: *« sí, del Dios Baco, y si no escuchadla un poco y oiréis todos los imposibles no sólo imaginados sino aplaudidos. »*

Aduc a propòsit dels vulgos posa en evidència la diversitat de pobles d' Espanya, calificant-los aixís: *« crédulo el de Valencia, libre el de Barcelona, necio el de Valladolid, bárbaro el de Zaragoza, novelero el de Toledo, insolente el de Lisboa, hablador el de Sevilla, sucio el de Madrid, vocinglero el de Salamanca, embustero el de Córdoba, vil el de Granada. »*

No l' afalaguen els aplaudiments de la pleus ni l' estemordeixen ses furioses embestides, com ho revelen les següents paraules: *« páganse muchos del favor del populacho. pero no hay que fiar en su gracia, que hay gran distancia de su lengua á sus manos. ¿ Qué fué verles bravear ayer en un motin en Sevilla y enmudecer hoy en un castigo? Son sus impetus como los del viento que cuando más furioso calma. »*

Per això vol un manador d' homes, una voluntat que 'ls condueixi, expressant son concepte sota aquesta gràfica comparansa: *« un buen político suele echar buena esquila que guie el vulgo á donde él quiere. »*

L' excelència que concedeix al valer individual y a l' acció resolta d' una voluntat sola, que son sempre o casi sempre 'ls que posen en moviment a les forses colectives, d' habitut inconscientes y somortes, fa que recomani un extremat mirament en la elecció de Ministres,

Machiavel respecte d' això ja digué: *« no es de poca importancia per un Príncep l' elecció dels ministres, els quals son bons o no, segons la prudencia del Príncep. La primera conjetura que 's fa d' un senyor y del seu cervell, es veient els homes que té a l' entorn, perquè 'l primer esguerro que fa, el fa en aquesta elecció. »*

Gracián hi posa aquet sustanciós comentari: *« este gran empleo de Reinar no puede ejercerse á solas; comunícase á toda la serie de Ministros que son Reyes inmediatos ¿ Qué importa »*

que el Príncipe sea excelente en sí si los ayudantes le desacreditan?

Y en son llibre «El Discreto» se llegeix: *sólo el realce en elegir pudo hacer célebres á muchos reyes, eminentes en sus elecciones así de empresas como de ministros; que un yerro en las llaves de la razón de estado basta á perderlo todo con descrédito y á ganarlo todo con inmortal reputación.*

Malgrat la seva superior clarividencia, veje amb ulls enganyats al privat funest de Felip IV, un dels Ministres més desencertats, segons mon entendre, que ha tingut Espanya, com eminent en tot, *gigante de cien brazos, de cien entendimientos, de cien prudencias*, essent aixís que no més resulta gran y admirable en les pintures maravolloses de Velázquez.

Hi ha moments en que les paraules de Gracián produeixen l' impressió fonda de les veus profètiques. Aquí 'ls teniu, exclama, els pretendents enganyats y els mandarins enganyadors; aquells volent-ho tot, aquets no complint res, donant llargues excuses, esperances tontes, totes compliment y quimera. Aquí 'ls teniu, els capritxosos polítics, amics de perilloses novetats, inventors de sotileses mal fundades, trastornant les coses de dalt a baix, *no sólo no adquiriendo de nuevo ni conservando de viejo, pero perdiendo cuanto hay, dando al traste con un mundo y aún con dos, todo perdición y quimera.*

Lo mateix a l' educació del Príncep que a la primera direcció de sos actes, atribueix influencia marcadíssima en els Regnats. D' una educació heròica, en neix un Príncep heròic: dura en la gèrra molt temps la bona o mala essència del licor que contingué en son principi.

Tenen els Reis grans contrarietats al comens de son govern. Tota prudència, tota atenció, tota sagacitat mai es prou en aquet punt dificultós. El perill d' errar el camí es de debó

quan se comensa la ruta, però una vegada ensopegat, un hom va prosseguint molt fàcilment. La clau d' un venturós y encertat Regnat se troba en l' arrencada, y permeteu qu' ho diga, en la sort d' encarrilar al comensament. Per allí on se posa a corre un riu caudalós, per allí prossegueix, qu' es arreu tasca impossible obrir noyes conques.

Hermoses paraules qu' haurien de saber de memoria y haver rumiat tots els Reis avans de que 'ls imposessin per primera vegada la greu responsabilitat del regnar.

Ens parla Gracián en el *Criticón*, descrivint la roda del temps, de que en aquet mon tot volta, de que no hi ha cosa que tinga estat, de que se puja y arreu se declina. En tots els llocs y monarquies succeeix lo mateix ni més ni menys que lo que li esdevé a la fruita de l' arbre o al cos vivent, que passen per totes les condicions, desde la primavera a l' hivern y desde la joventut a la vellesa.

Afirma a continuació que Ferràn V regná en el creixent de l' Imperi, com si diguessim en sa primavera. La grandor o la petitesa d' un Rei depèn molt de l' estat de la Monarquia, puix va molta diferencia de regnar en el creixent a regnar a la mimvada. Les forses y el cervell porten més embranzida a la alba qu' a la posta.

Diguèu si no fa meditar aqueixa viva descripció de Gracián: *suma infelicidad de un príncipe llegar á la monarquía, ya postrada, caido el valor, valida la ociosidad, entronizado el vicio y las fuerzas apuradas, la reputación fallida, la dicha alterada, todo envejecido y como casa vieja amenazando por instantes la ruina.*

Gracián l' exposa ferament a nostres ulls, la desgraciada Espanya d' aquell temps: *que está hoy del mismo modo que Dios la crió sin haberla mejorado en cosa sus moradores, fuera de lo poco que labraron en ellos los romanos;*

los montes se están hoy tan soberbios y cerrados como al principio, los ríos innavegables corriendo por el mismo camino que les abrió la naturaleza; las campiñas se están páramos, sin haber sacado para su riego las acequias, las tierras incultas, de suerte que no ha obrado nada la industria.

Com diu sabiament, les arts humanes deuen completar els dons naturals, ja que lo millor natural será sempre incult sense 'l necessari conreu.

Al arribar aquí, se 'ns mostra Gracián entusiasta de les arts y del saber que han trasformat al poble, aplanant les montanyes y convertint-les en jardins, fent els rius navegables, els llacs vivens de peixos y rodejant els mars de famoses viles coronades de molls y ports. Les nacions barbres, feres, prossegueix, sense política, sense cultura, sense arts y sense instrucció, no son nacions, sino corrals d' homes incultes. L' home neix barbre y es redimeix de bestia per la cultura.

Sembla que vol a son objecte el saber pràctic que fa 'ls pobles grans, car *muchos que son sabios en latín suelen ser grandes necios en romance.*

Aduc el saber, segons Gracián, té d' esser amotllat a l' ús; cal no discorre a lo vell, y s' ha de plaure a lo modern. La qüestió es viure a lo pràctic.

El saber té que portar utilitat aixís als individus com als pobles. Per això aconsella que 'ls més sabis tinguin un punt de negociants. No tot sigui especulació; hi hagi també acció. Els sabis son fàcils d' enganyar perquè encare que coneixen lo extraordinari, ignoren lo ordinari de la vida, qu' es lo més preciós. ¿De què serveix el saber si no es pràctic? El saber viure es avui el verdader saber.

Digui's si no enclouen les anteriors sentencies tot l' esperit de l' ensenyansa, tal com la comprenen avui les modernes nacions.

No pot extranyar-nos que qui concedeix tal importancia a les arts y al conreu de l' esperit, donant-los-hi posat pràctic, sabés veure tan clarament en son temps la miseria de la nostre riquesa, y l' esterilitat de l' or que 'ns venia de les Indies.

Conta, am motiu de això, qu' una vegada, entre altres, els francesos, tumultuosament y am la lleugeresa que solen, increparen a la fortuna dient-li que s' havia tornat espanyola, ponderant-li els excessos de favor am que distingia als espanyols, donant-los-hi unes y altres Indies, y fent pràctics els impossibles mateixos, com son rius d' or y d' argent. Tot per ells y res per nosaltres. A lo que replicá la fortuna: ¿Còm, que no vos he donat Indies? Indies vos he donat y ben mercades, puix que no vos costen res. ¿Quines Indies millors pera la Fransa trobariau, com la mateixa Espanya? Lo que 'ls espanyols executen amb els indis vosaltres ho repreneu an els espanyols. Si aquèlls els enlluernen am mirallets, picarols y agulles, aixugant-los llurs tresors, vosaltres am pintes, capsetes, perfums y altres tonteries els xucleu tot l' or que porten d' aquelles terres, y això sense gastos de flotes, sense vessar una gota de sanc, sense arriscar-se als abims, sense despolblar els Reialmes, sense atravessar els mars. Els espanyols vos porten a casa l' or y l' argent ja encunyats, quedant-se solament amb el vellón, malgrat la tonsura.

Creieu-me, diu més endavant, que 'ls espanyols brinden flotes d' or y d' argent a la set de tot lo mon, a l' extrèm de que un any que no vingué flota no pogueren fer-li guerra al Rei catòlic sos constants enemics.

¡Que clarament comprenia que l' or y l' argent eren, no precisament la riquesa, sino 'l contrapès y la mida de totes les coses! Per això son rics els que tenen productes y apliquen llur trevall a donar valor a les coses. Hi ha que admirar-lo quan assenyala 'l valor preuat

del ferro, que ofereix la naturalesa pera fabricar aixades, relles y altres eines necessaries pera conreuar la terra y se condol de que malauradament la malicia y la crudeltat dels homes se'n serveixin pera fer espases, llanses y punyals, instruments de mort y de ruína.

D'aqueix modo feia veure la pobresa de l'or y la riquesa del ferro, la xorquía de la moneda y la feconditat del treball.

Amb no menys bon sentit tracta de la hisenda pública, lloant el digne empleo dels reials tresors en empreses útils. ¡Malaguanyats milions els de Neró y Calígula, y benaurats diners els de l'aragonés D. Jaume!

Si les empreses son profitoses, elles mateixes retornen els manlleus am guany. Ferrán estalviava 'ls inútils empenys que no mou el públic benefici, sino l'amor propi, sepultura de vassalls y tresors.

Se vol crítica més punyenta d'aquella política encaminada al domini universal, que malmetia totes les nostres riqueses y ens desencaminava de les arts, de la cultura, del treball que fan les nacions poderoses y arrelades? Se pot donar millor regla, an els que disposen de la hisenda dels pobles, que la dictada per Gracián?

Am quines hermoses paraules refereix la mort del Rei Ferrán, a qui presenta per tot arrèu com exemple de l'eminència en el regnar! «*Murió á los sesenta y cuatro años de su preciosa edad y á los cuarenta de su feliz reinado. Gran dicha de una Monarquía, cuando sus reyes mueren viejos y no comienzan niños. Vivió poco en la fruición y eternamente en el deseo.*» No's pot dir més bellament que mai se va jaure sobre 'ls llorers.

Y termina amb aquestes paraules; *llegó al extremo de su política, á hacer de su gobierno dependencia, á que conociese la monarquía que ella le había menester á él y no al contrario.*

Portat de son zèl religiós, pondera 'l fet

d'haver tret a fora d'Espanya els jueus, trobant que guanyá més amb això que en haver-la feta senyora de tantes nacions.

Aquesta asseveració, que a molts els semblará una heretgia, y que no es moment de discutir, pareixerá a alguns altres una mostra de gran previsió política.

Siga com vulga, estimin-se en un o altre sentit ses tendencies, está fóra de dubte que 'ls llibres de Gracián tenen saó, que en ells s'hi cullen prous pensaments, observacions y consells pera fer una tria que serveixi de nort als Prínceps en la difícil tasca de governar als pobles.

No solament als Reis, sino als polítics que tenen que guiar un moviment y dirigir l'opinió, endressa consells de profitosa justesa, que's diria que son dictats tenint en compte 'l caràcter de la nostra terra.

Convé, diu, regular l'imaginació, temible quan no la enfrena 'l judici, y no exagerar mai perquè si no correspòn el preu al valor de les coses, com succeeix sovint, se revolta l'espectació contra l'engany.

No tota la hisenda s'ha d'abonar d'un cop en les lluites, ni's deuen treure totes les forces a la vegada, puix el *retén* en qualsevol materia fou gran norma del viure y del vence, y molt més en els alts càrrecs.

Digna d'esser renombrada sempre es la següent recomanació: les coses s'han de pensar poc a poc y executar-se depressa: a l'intel·ligencia li lleu decidir am calma, y una vegada resolt, a la diligencia li toca practicar-ho am llestesa. La qüestió es sortir am l'intent, valent-se de la habilitat o de la manya, a manco de forsa, puix el que no resulta en sos empenys sol perdre la reputació.

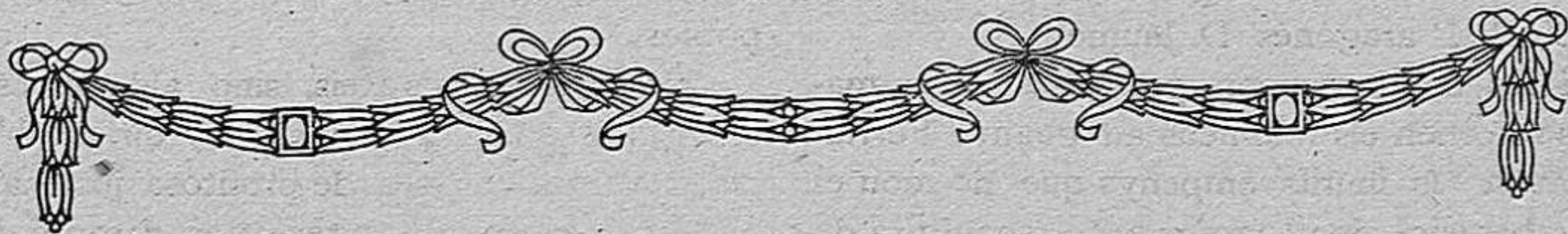
Per últim, contra la virtut de les paraules dolces, que solen cobrir obres amargantes, encomana la prevenció, puix no convé pagar-se de la molta cortesia, qu'és una mena d'engany,

aixís com donar satisfacció a qui no la demana o donar-ne massa quan arriba 'l cas, resulta mitja confessió de culpa.

No finiríem mai si anessim a recullir les regles de conducta qu' ha trassat a l' home aqueix gran polític y moralista, amb un coneixement assombrós del cor humá y una penetració tan fonda de la realitat de la vida que fa de moltes de ses idees veres revelacions. Molt tenia que haver viatjat Gracián y homes de tots els brassos degué tractar en sa vida

perá arribar a posseir la munió d' experiència y el doll de bon sentit que no s' adquireixen únicament am la companyia dels llibres y am les isolades meditacions. Com diu Nietzsche, avui tan en predicament, un bon escriptor no té solsament el propi geni, sino que té 'l de sos amics també, de que s' apodera en la conversació íntima, que fou pera Gracián un goig comparable únicament amb el de llegir bons llibres, en que tant fruí son enteniment.

FREDERIC RAHOLA.

D' un crepuscle

*Entorn les gestes miniscules
de l' Espanya vella.*

Eren pompes apagant-se en les calmes d' un jardí.
Eren roses que s' obrien totes blanques de flori.
Eren herbes, eren marbres, era un Rei... era 'l destí.

Era Roma lluminosa en l' amplada de l' enllà.
Eren besos sobre uns llabis que pecaven al besá.
Era un Regne que moria sobre 'ls llors d' un temps llunyà.

Era 'l cant d' una tragedia en desterre sossegat.
Eren fonts que sanglotaven les angoixes d' un pecat.
Eren roses abessant-se sobre 'l cap del Destronat.

En les tardes que volaven am dolures otomnals
queien fulles, grogues, tristes, a l' empit dels finestrals,
queien fulles que morien en el groc dels dits reials.

En les tardes silencioses de crepuscles somnolents,
queien fulles, tristes, grogues, sobre 'ls marbres esplendents.
La Regina passejava coronada de ponents.

La seguia y la besava 'l bell Primpcep de la Pau.
Roses blanques tremolaven en les calmes del cel blau.
El bon Rei reia tristeses en les sales del palau.

El bon Rei guaitava 'ls Vincis y 's sabia ja envellit.
Reposava 'l gentil Primpcep' en les sedes d' un bell pit.
Eren fonts les que ploraven llur pecat en lo infinit.

Queien fulles, y els grans arbres, tots tocats de la tardor,
s' esgroguien sempre sempre, sota l' himne expiador.
Rera un vano llabis rojos desgranaven mots d' amor.

Unes mans enmitenades y uns somriures crestallins
eren goigs en les tristeses, grogues, fondes, dels jardins...
Els llebrers, llarcs, senyorivols, fressejaven pels camins.

El bon Rei guaitava a Espanya y el desterre era pesat.
Oh l' Esposa, el gentil Primpcep, embellint llur soletat.
El bon Rei els beneia tot sentint-se aconortat.

El bon Rei els enviava la dolsor dels anys postrés.
Sota 'ls arbres pàlits, auris, hi brunzia 'l foc d' un bes.
Roses blanques s' esfullaven abessant-se als xiprés.

Les estatués márbrees, clares, destacaven sobre 'l groc.
En les llars esculpturades s' encenia 'l primer foc.
Els dits regis trossejaven fulles grogues poc a poc.

Els domassos cruixents, rojos, deien pau y quietut.

El poema d' un reialme rodolava en lo calgut.

La parella reia 'ls besos de l'ardenta fortitut.

En els ulls de la Regina tot un segle hi deia amors.

El bell Primpcep abrandava d' un bells llabis les rojors.

Sobre Roma, llunya, extensa, hi parlaven les clarors.

Queien fulles grogues, tristes, en les tardes otomnals.

Roses blanques, s' esfullaven frec a frec dels finestrals.

Prop l'Esposa, prop del Primpcep, el bon Rei goria 'ls mals.

Sobre d' Ells amorós queia regi esguart asserenat.

No tot fos si al Rei quedaven goigs d' amor, goigs d' amiatat.

Casta esposa, amics de l'ànima, grats consols del Destronat.

En les tardes silencioses de crepuscles adormits

queien fulles, lentes, lentes, apagant tots els neguits...

Oh el poema tràgic, tràgic, dels grocs dies embellits!

* * *

Eren cignes cimbrejant-se blancs, segurs, aigues endins.

Eren clars de lluna morta sobre 'ls arbres dels jardins.

Eren llabis que besaven altres llabis coralins.

Eren dias que fugien grocs, quiets, per no tornar.

Eren fonts que sanglotaven les angoixes del pecar.

Era un Regne que sentia la negror del devallar.

Eren músiques confoses sobre 'l goig de dos aimans.

Eren roses esfullades en l'ardencia d' unes mans...

Eren Reis, Regines, Primpceps... eren dies llunyadans.

RAMON VINYES.

Sardanejant

A Agna Mitjans.

Del contrapunt la cantarella
desig de dansa empelta als cors,
y tot-seguit floreix l'anella,

l'anella dolça dels amors.

Gentils parelles van forjant-la,

l'anella bella dels aimants,

y amb ardidesa van dansant-la,

la dansa d'aïres triomfants.

Es el jovent que de la vida

va desgranant els bells moments

y 's sent la sang que puja ardida

y plè 'l cervell d'alts pensaments.

Segueix el ritme la rodona

sense trencá-l un sol instant,

que mai com are s'empresona

la mà estimada de l'aimant.

Oh dols encis de mans amades,

les mans que calmen el dolor!

Oh belles mans tant estimades

que a l'esperit porteu claror

al ser cobertes de besades!

Febles cadenes de l'amor,

ditxosa mà que heu oprimida,

prò més ditxós encare 'l cor

que, al fer-lo esclau,

l'heu despertat a nova vida!

Oh mans volgudes, mans amantes

que quan les meves oprimiu

parleu de coses triomfantes

am la bonesa que teniu;

quant os anyoren les mans meves

quan totes soles van pel món

en lluita eterna, sense treves,

sense un costat que forsa 'ls don!

Vosaltres santes sou y pures

y en tota lluita triomfals,

de tot quant feu esteu segures

y 'ls pensaments qu'us guien

no son pensars malalts.

Y desperteu uns bells ensomnis

d'altres ventures eternal.

Oh mans volgudes, mans amantes,

si de la vida pel camí

les meves, febles, vacilantes,

volguessiu sostení...

Del contrapunt la cantarella

de la sardana diu la mort

y tot-seguit conou l'anella

del goig morent el desconort.

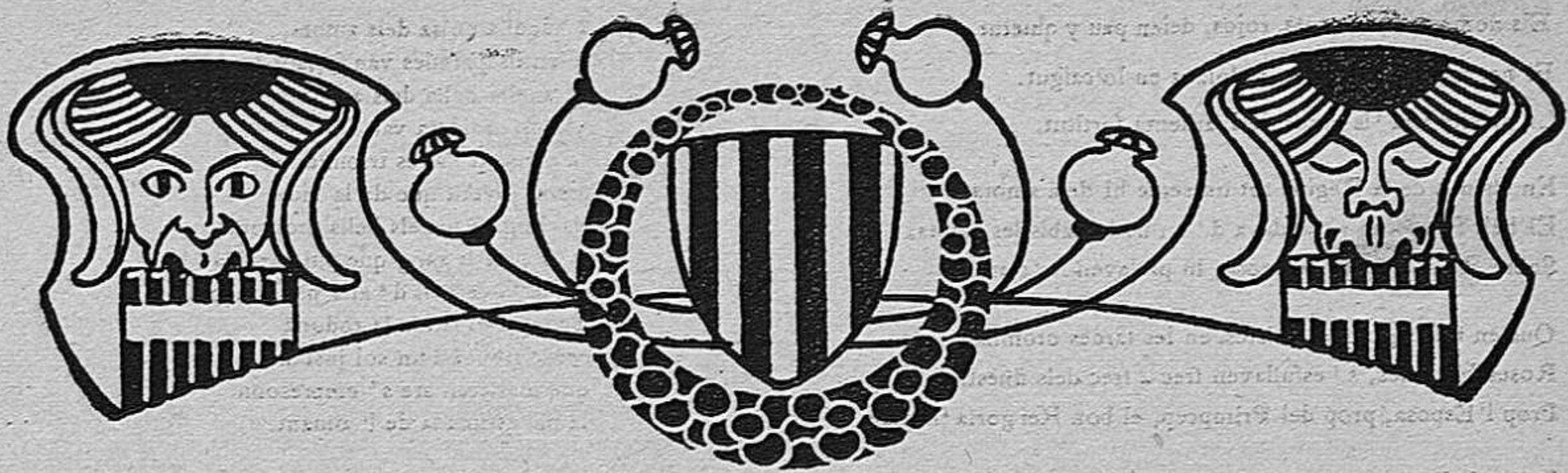
Para-s la ritmica rodona

— l'anella bella dels aimants —

y am greu dolor la mà abandona

de l'estimat les santes mans.

A. ROBRENYO Y GUELL.

Lectures

Judicis crítics sobre 'l poema *Lo Geni Catalá*, de Josep Falp y Plana.

EUS - AQUI un follet anunciador d' un *producte* literari, talment semblant als qu' anuncien específics diversos que guareixen també malures diverses.

En les cobertes sols manca 'l retrat de l' autor de *Lo Geni Catalá* amb un dit enlaire y amb unes lletres que li surtin de la boca pera fer a saber qu' ell es immortal. El senyor Falp y Plana es un Dr. Mugnon,...: poemàtic.

A nosaltres ens ha entristit que ho sigui. Ens dol qu' un home amb una forsa de voluntat tan enorme com la que posseeix sens dubte 'l senyor Falp, l' hagi esmersada en fabricar-se un trono en l' excels Parnàs al costat dels d' Homer y Dante y Mistral. Y ens dol que s' hi tutegi.

Al senyor Falp ningú li deu haver dit que son poema al apareixe fou una deü abundosa de divertiment, que en la intimitat literaria ses soperbes estrofes mistralenques foren celebrades joiosament entre grans y despiatades rialles,

Si algú li hagués explicat això potser s' hauria mal fiat de molts que més tart, com diu en Larra, més qu' encensar-lo li han tirat a la cara l' encenser.

Y la broma ha esdevingut tràgica. Tràgica pel senyor Falp, tràgica pels insincers, tràgica per la literatura catalana. En l' actualitat sols uns pocs malhumorats que s' expressaren am llealtat al parlar del poema, son els únics que poden riure, y com probablement seran els últims, son els únics que riuran bé. Als altres, *l' intrèpit pescador* de lloances els ha enmallat dintre la xarxa de son agraiment comprometedor. Ja ho haurèu vist. Al peu de les signatures de les crítiques o de les lletres que alaven *Lo Geni Catalá*, l' autor hi inserta una noteta ont enumera 'ls mèrits del firmant, la qualitat y la quantitat de les seves obres, els títols acadèmics dels que en tenen y fins les recompenses floralesques obtingudes. Es una mala jugada del incansable senyor Falp que converteix el follet en un catàlec encomiàstic de la *producció* literaria catalana.

Are apendrèm a no jugar am segons quí.

Entretant els de fòra casa y els maliciosos tenen dret a suposar que «*Judicis Crítics, etz.*» es un colossal *bombo* mutuü del qual en resulta un geni, el senyor Falp, y un centenar de celebritats que no feia cap falta que l' autor de *Lo Geni Catalá* els dongués la patent pera ser-ho,

Lo divertit del cas es que no som sols nosaltres, els catalans, els *compromesos*: hi han castellans, rossellonesos, gascons, provensals, portuguesos, italians, suecs, belgas, alemanys y aduc un húngar. Com el senyor Falp ha pogut junyir, com a trofeus, a son carro triomfal, les signatures autèntiques, —com diu gràficament el distingit colaborador d' *El Poble Català*, senyor Montoliu — de tots aquets homes notables, espanyols y estrangers?

Què 'n sabien tots aqueixos senyors dels llavis molsuts de l' amic Carner, estirats per un inefable somriure irònic? Que per ventura podien sentir-se inflamats llurs cors y enterbolits llurs cervells pel foc patriòtic encès pels alexandrins de *Lo Geni Català*? Es qu' ells tenen, per desgracia, un fals concepte de l' amistat y de l' agraiment? Es qu' ells desco-neixen també l' augusta missió del que judica una obra llensada per sota cama en el gran mon de l' art? Jo no ho crec pas. Fora certament curiós y instructiu esbrinar el perquè els ilustres forasters han begut a gallet en aquella *aixeta dels versos* tan barroerament oberta per l' encesa fantasia del senyor Falp. Ens queda 'l dubte de si al veure la voluminosa mostra de *Lo Geni Català*; y al contemplar les 443 pàgines, les cinquentes estrofes y els dèu mil versos, s' haurán espantat desant-lo en la llibreria sense llegir-lo. ¡Oh, els discrets estrangers! Ells poden ser galans y pietosos: cap mal n' esdevé a la seva patria.

En cambi, nosaltres, els indígenes, cal que 'ns avergonyim d' haver impulsat *enllà* una obra que cap idea pot donar de l' avens intel·lectual de Catalunya y que sols pot influir en que 'ns creguin uns pobres ignoscents envanits, destres rimaires, capables de descriure en vers les funcions més abjectes del cos humà, de fer poemes am banderoles d' agrimensor y de pessigar els brassos de les noies per patriotisme. Y d' això tots ne tenim la culpa, els que

callaren, els que deixaren fer, els tímorats, els que procuraren sortir del compromís am quatre paraules ambigües, els que volgueren fer broma sense pensar que les bromes quan resten incompreses deixen de ser-ho; els qu' entre la digestió d' un sopar abundós gens vegetarià, aixecaren la copa en honor d' un poeta qu' ells en el fons de llur consciencia tenien tot lo més per un ripiós infadigable, per un Hèrcules de l' estrofa; els hipnotisats per la ciencia que res té que veure am la poesia; els esclaus de l' amistat, de l' adulació mútua y de cent coses més que la societat venera y que tractant-se de coses d' art no valen allò que inciviment s' en fa motiu de gran platgeri entre colles taver-naries.

Perdó, senyor Falp; vostè am poques o moltes pretensions ha fet un poema y tal com vostè es no podia pas fer-lo d' altre manera. Ningú pot superar-se a si mateix. Fins aquí no hi ha pas motiu pera indignar-se. Lo que molesta es que vostè pretinguè ser un cap de colla; lo que 'ns enfada es que vostè tossudament se prepari l' escambell, encengui 'ls focs de bengala y toqui el ressort de la tramoia pera brillar al mig d' una enlluernadora apoteosi; y, finalment, lo que 'ns indigna es que vostè s' indigni.

Com, senyor Falp, no 'n té prou amb el reguitsell de firmes que li assegurin l' immortalitat?

No 'n té prou am que 'ls diaris y revistes més importants de les quatre *províncies* catalanes li assegurin que vostè es un gènit? No 'n té prou amb el munt de lletres encomiàstiques de les personalitats polítiques y de les autoritats de la llengua? No 'n té prou amb haver saccejat el llorer nacional fins a fer-li caure l' última fulla?

Què resta pels altres, senyor Falp?

Lo bó es que en el Pròlec el senyor Falp se queixa, escup y mossega perquè tres o quatre

qu' ell considera *indocumentats* s' atreveixen a dir-li honradament lo que pensen.

Y exclama que no hi ha crítics. Oh, certament, si n' hi hagués, a hores d' ara l' autor de *Lo Geni Català* estaria curat de tota soperbia y fora un home raonable, un de tants que lluiten y s' esmenen y viuen am l' ilusió de futurs èxits. La crítica! Hi ha molt que dir sobre això, més no es pas el senyor Falp qui pot dir-ho. Tots sabèm que molts escriptors que valen, malgrat haver complert aquella graciosa condició d' *enviar dos exemplars* als diaris, estàn esperant qu' algún crític s' en apiadi; tots sabèm que la política no deixa temps a ningú pera fer un anàlisis conciensut d' una obra; tots hem vist qu' un orador de miting tenia dret a mitja columna de lletra petita en la ressenya corresponent y qu' un novelista, segons com am prou feines pot aspirar a un paragraf anunciador que li equivoca 'l preu de l' exemplar.

Tinguent en compte lo dit, s' ens ha fet doblement incompreensible 'l magnífic geste de rebeldia d' en Falp y Plana.

Té motius per estar ben satisfet y no n' está. Es qu' ell tampoc hi creu amb el seu poema. Ell, més que ningú, sab lo que li costa aplegar el munt de corones que l' ofeguen.

Ell estaria ben content, com ho estariem nosaltres, pobres trevalladors silenciosos, si al arribar a casa li dessin una lletra d' un amic sincer, al qual ni tan sols li hagués regalat un exemplar de la seva obra, que li digués senzillament, espontaniament, sense haver-li demanat son parer:

— Vostre llibre es admirable.

Amb això en tenen prou els vers creients; amb això tant petit y tan poc sorollós s' engalanen les ànimes dels vers artistes; això fa somriure gloriosament als fervorosos. Quan l' immortalitat s' apropa deü sentir-se forsosament un pressentiment íntim, una petita veu profè-

tica qu' avisa. Esperí aquest avís, aqueixa palpitació misteriosa, senyor Falp. Es en vá escriure follets. Pobres dels que volen apoderar-se de lo impalpable.

P. B.

La harmonia en l' Art. Conferencia del P. Ignasi Casanovas.

Anem a parlar d' un petit llibre. Millor dit, d' un petit follet de cultura estètica. Y creièm convenient parlar-ne, desde les estimades planes de LLETRES, en primer lloc perquè 'l pensament català está encare mancat de llibres que tractin de la ciencia de la Bellesa, y per tant, l' aparició d' un d' ells, per reduït que sigui, es un fet d' ample importancia; y en según lloc, perquè en la *conferencia* qu' esmentèm, dintre ses poques, ses curtes planes, hi batega tota íntegra una teoria estètica.

L' autor de qui parlèm posa en el frontis de la seva obra la clau suprema de l' art:— « la llei de l' art es l' harmonia ». Y sentat el principi entra en el examen dels autors de les teories qu' imposen *lleis externes, còdics d' escola, mecanicismes de tècnica* com cercles dels que no pot passar l' artista. Y aquí prèn l' escrit una graficitat qu' encanta, arremetent contra 'l *mecanicisme artístic*:... « ja ha passat l' època del formulisme preceptista, en que tota literatura es comprava en paquets precintats a les botigues dels retòrics y mestres d' arts poètiques, y tota arquitectura tenia d' entrar en els cànons de Vignola, y tota escultura s' havia d' encunyar en els motllos de guix del pseude classicisme ».

Pera assolir l' harmonia en l' art parteix el nostre autor, de l' idea una en el ordre de l' art absolut, més doble en la relativitat pràctica: l' harmonia objectiva y la subjectiva.

Sobre aquest esquelet basa tota la teoria.

Pera arribar a l'art, l'home ha de conèixer l'harmonia interna a fi d'arribar amb ella a capir l'harmonia objectiva. Els perills que an ella s'oposen son devallants d'ella mateixa y d'aquí que pugui P. Casanovas afirmar que no es pas absurda l'idea de l'*art per l'art*, ja que l'art en sí ja s'ocupa de rebutjar de son regne l'obra que està mancada d'harmonia artística: o sia l'obra en que l'artista no ha sabut cloure en son intel·lecte, y en perfecta subjectivitat harmònica, l'harmonia objectiva que sols aixís podrà transmetre a sa producció convertint-la en obra d'art.

El nucli de tota aquesta teoria no es altre que l'harmonia.

* * *

Al bell davant de totes les retòriques farcides de definicions encarcarades s'hi troba la discussió clàssica—tractada ja per Plató—respecte de si es objectiva o subjectiva la bellesa. Afortunadament pera la ciencia estètica, avui ja ha passat forsa de moda la discussió tal com se plantejava en el terreny de la retòrica y avui la qüestió que principalment s'estudia es ja dintre 'l terreny de la veritable idea estètica y no retòrica.

Recordo un bell sonet d'un modern autor català, que marca bé les dos nocions de bellesa—subjectiva y objectiva. El Poeta va a la font dels escorçons ont, entre falsies y podriments de canya, veu un motiu de sensació estètica:

Alli vaig descobrir-te com a joia esplendent,
maravellosa orquidea de línia sorprenent;
flories silenciosa, solitaria, ignorada.
Les solituts te guarden, jamai t'ha vist ningú;
les vivores te vetllen, vius inclassificada
y ton secret de vida se pert entre jo y tú.

La sensació estètica es clara. La bellesa objectiva s'encarna en la orquidea de línia sorprenent, En l'intel·lecte del Poeta hi fa niu

el desig estètic—gairebé sempre precursor de la sensació,—això es, l'instint de bellesa subjectiva. Al contacte d'un y altre desperta una intensitat poètica tant més gran en quant més separades eren les dues maneres de la bellesa, (l'objectiva inclosa en l'orquidea en lloc ombriu; la subjectiva ben desitjosa de mostrar-se, però ben lluny de creure am la troballa de la *joia esplendent*). Tal es el procediment estètic en sa fase més sentimental.

Però, en cambi, llegiu sense profundisar qualsevol passatge de la segona part del *Faust* y remarcareu gran dificultat pera que la sensació estètica s'produceixi. Pera assolir el *summum* de la delectansa hem d'endinsar-nos en els versos de Goethe y allavors la sensació arriba a son moment culminant. Es a dir, en aquest ens succeeix al revés de l'anterior. Es tant més forta y potent la sensació en quant més aprop poseu l'esperit de bellesa subjectiva de l'objectiva. Aquesta es la fase intel·lectual del procediment estètic.

Aquesta diferencia de camí, pera arribar a la bellesa, es la que farà sempre que 'l mecanisme artístic sia fals, car la sensació vindrà sempre per camins diferents.

El camí retòric que assenyala 'l *mecanicisme* fundant-se, per exemple, en la sensillesa d'Homer, no s'averà mai am la complicació del pensament dantesc. Lo que vol dir que no es pas un camí retòric el que s'ha d'assenyalar, sino un camí estètic; tal la llei de l'harmonia.

L'art no será jamai un sistema, no será jamai una línia geomètrica determinada, sino que será sempre la vitalitat del sentiment estètic. Y per consegüent tot lo que 's digui referent a la part interna de la subjectivitat será discutible, però tot lo que 's digui com a còdic extern, com a *camisa de forsa del Poeta* (permeteu-me la frase) será nul y ridícol, com eren nuls y ridícols aquells retòrics de la deca-

ent Bisanci, que negaven valor a l' *Il·lada* perquè en ella hi campejava una senzillesa incompatible amb l' estat pletòric de vida d' aquells representants de la decadència d' un gran poble.

Tot lo que sigui *procediment imposat* pera produir bellesa, serà inútil, car si bé la poesia pot esser exterior a l' home, no obstant viu en l' obra del Poeta y per la seva acció humanal, y, per tant, la llei ha d' esser dictada per l' intern del Poeta, no per la còrpora del retòric. Y aixís, per exemple, son tant acceptables els *estats de gracia* de nostre gran últim romàntic Maragall, com l' idea preconcebuda y amb reflexió desenrotllada que feu escriure a Novalis la romàntica y deliciosa historia d' Enric d' Ofterdingen y observis que comparo dos temperaments poètics en algun punt semblants, però amb procediments estètics completament diferents.

Concretant-nos a l' harmonia interna o subjectivitat poètica, la nostre opinió es la de que, si bé l' harmonia interna es igualtat, de cap manera es igualtat matemàtica. El necessari equilibri entre les facultats humanes—qu' assenyala el P. Casanovas—no es pas igual en tots els homes. Lo que en l' un serà equilibri, serà desequilibri en l' altre. Y encare més. L' equilibri de facultats dintre un mateix autor ha de variar pera esdevenir sempre harmònic, Aixís l' equilibri harmònic que regulava 'l pensament de Goethe al escriure el seu infantil y romàntic *Werther* havia de variar completament—pera servir l' harmonia—quan el Poeta de Weimar escribia les admirables pàgines de *Goetz de Berlichingen*.

Tot això encare ho veiem més clar, posant-ho en el terreny de la sensació reflexa. En la lectura de l' obra del Poeta s' ha de fer també un necessari cambi d' equilibri pera mantenir l' harmonia qu' ha de fer produir la sensació estètica.

La prova es ben fàcil. Llegiu versos d' Ausias Marc immediatament després de la lectura d' una novela picaresca castellana y vos produiràn un efecte ben distint que si feu la lectura a l' inversa, això es, primer els versos d' Ausias Marc, després la noveleta del segle d' or de Castella...

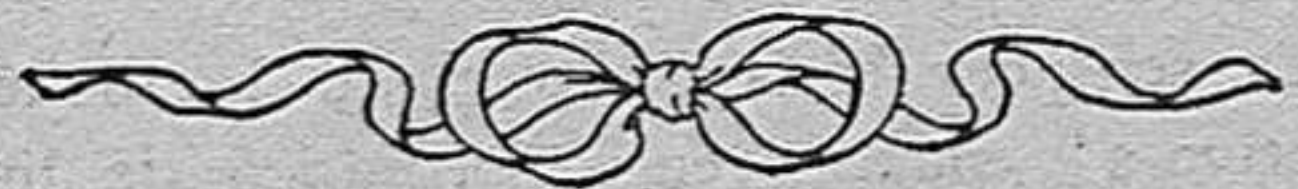
Y qu' aquest equilibri no es linia geomètrica determinada, es veu bé amb l' exemple de la imitació servil de la Naturalesa—equilibri matemàtic—que dona tan poca sensació de bellesa y que tant abominada fou per aquell Mestre d' estètica que 's digué Hegel.

Resumint y sintetisant: el nostre pensar es que l' harmonia interna es, ensemps *una*, y *varia*. *Una* en el terreny abstracte, però que cristallisa en *varia* al pendre forma en els diferents intel·lectes poètics. Més encare. Resulta també varia dintre d' un mateix temperament poètic. Imagineu-se, per exemple—per un esforç potentíssim de la fantasia—l' immens sotrac que s' hauria de produir en les facultats intel·lectives—y, per tant, en el concepte de l' harmonia poètica—d' un Sant Agustí, si hagués tingut d' escriure després de les *Confessions* els místics versos que va fer un St. Joan de la Creu o que modernament ha escrit un Paul Verlaine.

Y are que me perdoni el P. Casanovas y els bons lectors si amb l' excusa d' una obra d' altri he parlat tant d' idees propies que m' ha suggerit la lectura d' aquest admirabilíssim estudi estètic que 's titula «L' harmonia en l' Art.»

J. M. BASSOLS Y IGLESIAS.

Novembre 1907.

Revistes

La Chronique médicale. — Hem rebut el n.º XXI (novembre), d'aquesta revista que també s'ocupa d'art, d'història y de literatura. Hi hem llegit un interessant article sobre ex-libris y en traduïm el següent fragment qu'acompanya a la marca d'escriptor del nostre amic el notable historiare D. Francisco Monsalvatje:

«Veus-aquí, en lo macabre, una marca tan particular com inesperada: la protesta política. Aquest ex-libris, que pertany al Sr. Monsalvatje de Girona, expressa l'amor de Catalunya a sos *furs*, els antics privilegis l'abolició del quals l'ha ferida en son orgull y en sos sentiments més profons. Es la Terra catalana mateixa que veiem arrapar-se a son història amb una energia desesperada, mentres la Mort s'esforça d'emportar-se-la cap al No res. El Sr. Monsalvatje s'ha dedicat a considerables treballs històrics tractant de la seva comarca. Ha descrit admirablement aqueixa resistència d'un poble a l'anulament del seu passat. Se comprèn bé que en sa marca de biblioteca aquest autor hagi volgut fer-hi passar una ardenta afirmació de ses idees patriòtiques; seria, certament, difícil expressar-les amb un desesper més ombrívol y amant de fervor.»

Nosaltres felicitèm una vegada més al nostre amic Joaquim Renart, dilectíssim artista, qu'es l'autor de l'admirable ex-libris del senyor Monsalvatje y Fossas.

* * *

Revue Catalane, N.º XI. — Conté 'l següent sumari:

«Lo Pastorellet et la renaissance en Roussillon, per J. Pons. — Langue française et langue catalane, per Emile Leguier. — Comparaisons catalanes. — La langue catalane populaire en Roussillon

per L. Pastre. — Cantaires catalans, per E. Doumè. — Anyorè, poesie, *Lo Pastorellet de la Vall d'Arles*. — Histoire locale, *Deux familles catalanes au XVII siècle*, per Jh. Gibrat. — Livres et revues.»

* * *

També hem rebut, entre altres publicacions, tots els números qu'han sortit de la important revista *La Catalunya*, qu'es de lo més serio que surt a la nostre terra.

Garba

Tenim en cartera treballs de Francisco Monsalvatje y Fossas. Joan Vergés y Barris, Plàcid Vidal, Artur Vinardell, Joan Pí y altres y traduccions d'Ibsen y de Verlaine.

En el número de janer comensarèm la publicació d'una obra inèdita de Francesc Prats.

En el número de Janer publicarem

EL CANTOR DE KYNIE

per ANATOLE FRANCE

Imp. de Dolores Torres. — Girona